

Жәлил Муса (1906 -1944)

Муса Жәлил – совет татар шагыйре, журналист, Советлар Союзы Герое. Матбугатта иң беренче булып унөч яшендә язылган «Бәхет» шигыре (1919) басыла. 1925 нче елда Жәлилнең «Барабыз» исемле беренче китабы чыга. «Иптәшкә» (1929) дигән шигырь жыентыгы аның шагыйрь булып житлегеп килүен тагын бер тапкыр раслый. Сугышка кадәрге елларда шагыйрь бик күп шигырьләр, жырлар, «Хат ташучы» поэмасын, «Алтынчәч», «Илдар» исемле опера либреттоларын яза.

Муса Жәлил 1942 нче елның жәендә фронтта дошман чолганышында калып, авыр яраланган хәлдә, фашистлар кулына әсирлеккә элгә. Жәлил әсирлектә дә шигырьләр язудан туктамай. Аларны «Моабит дәфтәрләре» шигырьләр циклы дигән исем астында бөтен дөньяда беләләр.

Төп басма китаплары

Әсәрләр. 4 томда. Т. 1- 4. -Казан: Таткитнәшрият, 1975-1976.

Т. 1. Шигырьләр. 1975. - 559 б.

Т. 2. Шигырьләр. Либреттолар. - 1976. - 592 б.

Т. 3. - Шигырьләр, поэмалар, тәржемәләре биографик материаллар, хатлар. - 1976. - 648 б.

Т. 4. Әдәбият-сәнгать тәнкыйте. -1976. - 560 б.

Сайланма әсәрләр. 3 томда. Т. 1-3. - Казан: Таткнигоиздат, 1955-1956.

Т. 1. - 1955. - 640 б.

Т. 2. - 1955. - 480 б.

Т. 3. - 1956. - 422 б.

Сайланма әсәрләр: Шигырьләр, поэмалар. - Казан: Таткитнәшрият, 1960. - 551 б.

Барабыз: (Шигырьләр): Революция көрәшчеләре өчен ясалган кичәләргә-материаллар. - Казан: МОПРның Татарстан өлкә комитеты нәшере, 1925. - 39 б.

Авылда пионер эшләре. - Мәскәү: СССР халыкларының үзәк нәшрияты, 1929. - 67 б.

Иптәшкә. (Теләктәшкә): Шигырьләр жыентыгы. - Мәскәү: СССР халыкларының үзәк нәшрияты, 1929. -79 б.

Орденлы миллионнар: Шигырьләр жыентыгы. - Казан: Таткитнәшрият, 1934. - 122 б.

Шигырьләр һәм поэмалар. - Казан: Татгосиздат, 1934. - 267 б.

Шигырьләр. - Казан: Татгосиздат, 1939. -72 б. - (Мәктәп сериясе).

Хат ташучы: Поэма. -Казан: Татгосиздат, 1940. -72 б.

Алтынчәч: Опера һәм либретто. (Әдәби вариант). - Казан: Татгосиздат, 1941. -99 б.

Илдар. (Лачыннар): Опера өчен либретто. 4 пәрдәдә, 6 картинада. - Казан: Татгосиздат, 1941. - 72 б.

Тупчы анты: Шигырьләр җыентыгы. - Казан: Татгосиздат, 1942. - 111 б.

Моабит төрмәсендә язылган шигырьләр. - Казан: Татгосиздат, 1953. - 206 б.

Жырларым: Моабит төрмәсендә язылган шигырьләр. - Казан: Таткнигоиздат, 1954. - 207 б.

Моабит дәфтәрләре: Шигырьләр, поэмалар, җырлар. - Казан: Таткитнәшрият, 1969. - 744 б.

Библиография

Батталова, Э. Мәңге истә калыр ул чаклар: Бөек Җиңүгә 70 ел / Э. Батталова // Көмеш кыңгырау. – 2015. – № 16 (30 апр.). – 7 б.

Шагыйрь Муса Җәлил шигырьләренә нигезләнеп сәхнәләштерелгән күренеш. Балалар бакчасы өчен сценарий.

Муса Җәлил шәжәрәсе. // Мәйдан Чаллы. – 2014. – № 5.

Шагыйрь М.Җәлил турында.

Аймәт, Р. Җәлил улы / Р. Аймәт // Мәйдан Чаллы. – 2018. – № 10. – 16-20 б.

Шагыйрь Муса Җәлилнең улы Альберт турында.

Аляутдинова, Д. Үлемгә үч итеп... / Д.Аляутдинова // Татарстан. – 2016. – №2. – 48-50 б.

Татар герой - шагыйре Муса Җәлилнең кызы Чулпан, оныгы Татьяна, оныкчыгы Михаил турында.

Батталова, Э. Мәңге истә калыр ул чаклар: Бөек Җиңүгә 70 ел / Э. Батталова // Көмеш кыңгырау. – 2015. – № 16 (30 апр.). – 7 б.

Шагыйрь Муса Җәлил шигырьләренә нигезләнеп сәхнәләштерелгән күренеш. Балалар бакчасы өчен сценарий.

Бәдигый, Х. Муса Җәлил: «Я сугыш син, яклап хаклыкны, я сайла кызганыч коллыкны» / Х.Бәдигый // Гаилә һәм мәктәп. – 2020. – № 2. – 24 - 27 б.

Герой - шагыйрь Муса Җәлил турында.

Бәдигый Х. Милли мәнфәгать әйдаманы / Х. Бәдигый // Мәдәни җомга. – 2020. – № 6 (14 февраль). – 5 б.

Муса Җәлилне искә алу.

Бәдигый Х. Милләт каһарманнары / Х.Бәдигый // Мәдәни җомга. – 2019. – №33 (23 август). – 15 б.

Герой - шагыйрь Муса Җәлил турында.

Бәдигый, Х. Муса йолдызлыгы. / Х. Бәдигый // Ватаным Татарстан. – 2017. – №23 (15 февраль). – 3 б.

Шагыйрь М.Жәлил турында.

Бәдигый, Х. Муса Жәлил әсәрләренең поэтик лингвистикасы. / Х.Бәдигый // Казан утлары. – 2016. – № 2. – 130-142 б.

Герой - шагыйрь Муса Жәлил ижатын тирәнтен өйрәнү.

Бәдигый, Х. Хакыйкәт хакына / Х.Бәдигый // Мәдәни жомга. – 2019. – № 6 (15 февраль). – 11 б.

Шагыйрь Муса Жәлил ижаты турында.

Бәдигый, Х. Жәлил ижатында Су образы. / Х. Бәдигый // Мәдәни жомга. – 2015. – № 37 (25 сент.). – 17 б.

Каһарман шагыйрьнең ижаты турында.

Бәдигый, Х. Жәлил йолдызлыгы. / Х. Бәдигый // Мәдәни жомга. – 2017. – № 5 (10 февраль). – 15 б.

Шагыйрь М.Жәлилнең тормышы һәм ижаты турында.

Бәдигый, Х. Жәлил өчен ачыну / Х.Бәдигый // Мәдәни жомга. – 2017. – № 33 (25 августа). – 6 б.

Шагыйрь Муса Жәлил язмышы турында.

Бәдигый, Х. Жәлилчеләр теле / Х. Бәдигый // Мәдәни жомга. – 2018. – № 6(16 февраль). – 18 б.

Шагыйрь Муса Жәлил турында.

Бәдигый, Х. И уян, ил...: 15 февраль - каһарман шагыйрь М.Жәлилнең туган көне / Х. Бәдигый // Мәдәни жомга. – 2014. – № 6 (14 февр.).

М.Жәлилнең ижаты һәм патриотизм.

Бәдигый, Х. Жәлилчеләр рухы мәңгелек / Х. Бәдигый // Шәһри Казан. – 2014. – № 15 (11 февр.).

15 февраль - герой-шагыйрь Муса Жәлилнең туган көне. Патриот-шагыйрь М.Жәлилгә һәм жәлилчеләр багышланган язма.

Бәдигый, Х. И уян, ил...: 15 февраль - каһарман шагыйрь М.Жәлилнең туган көне / Х. Бәдигый // Мәдәни жомга. – 2014. – № 6 (14 февр.).

М.Жәлилнең ижаты һәм патриотизм.

Бәдигый, Х. Жәлилчеләр рухы мәңгелек / Х. Бәдигый // Шәһри Казан. – 2014. – № 15 (11 февр.).

15 февраль - герой-шагыйрь Муса Жәлилнең туган көне. Патриот-шагыйрь М.Жәлилгә һәм жәлилчеләр багышланган язма.

Вахитов, И. Жәлил авылы Мостафа / И.Вахитов // Мәдәни жомга. – 2017. – № 29 (28 июля). – 5 б.

Шагыйрь Муса Жәлилнең туган авылы турында.

Галиуллина, М. Шагыйрьнең хәтер фатиры. / М.Галиуллина // Мәдәни жомга. – 2016. – № 5 (12 февралә). – 24 б.

Шагыйрь Муса Жәлилнең Казанның Горький урамындагы музей-фатиры турында.

Гыйматдинова, Н. «Ул мине йөрәгендә саклар». / Н.Гыйматдинова // Сөембикә. – 2016. – № 2. – 36-39 б.

Шагыйрь Муса Жәлилнең сөйгәнә Зәкия, кызы Люция турында.

Зәкиева, Э. Аның тәне дә көчле булган. / Э.Зәкиева // Казан утлары. – 2016. – № 2. – 176-179 б.

Шагыйрь Муса Жәлил тормышында спорт һәм физик тәрбия.

Кашапов, Р. Жәлилчеләр батырлығы бизәүгә мохтаж түгел / Р.Кашапов // Мәдәни жомга. – 2018. – № 33 (24 август). – 8-9 б.

Әсирлектә М.Жәлил эшчәнлегә турында.

Кашапова, С. Музейда Жәлил рухы / С.Кашапова // Мәдәни жомга. – 2017. – № 17 (5 май.). – 12-13 б.

Шагыйрь Муса Жәлилнең Казандагы музей - фатиры турында.

Корбанов, Т. Исемдә калганнардан. / Т. Корбанов // Мәйдан Чаллы. – 2016. – № 2. – 10-18 б.

Шагыйрь Муса Жәлил турында истәлекләр.

Кыямова, М. Жәлил кызы Люция: Миндә эти каны! / М.Кыямова // Мәдәни жомга. – 2016. – № 8 (4 марта). – 11 б.

Шагыйрь Муса Жәлилнең кызы Люция турында.

Мозаффаров, Р. Хатларда шагыйрь язмышы / Р.Мозаффаров // Шәһри Казан. – 2019. – № 17 (19 февралә). – 6 б.

Герой -шагыйрь Муса Жәлилнең туган көненә багышланган язма.

Мостафин, Р. Серле йомгак / Р. Мостафин; [беседовал] А. Юнысова // Татарстан яшыләре. – 2019. – № 11 (21 марта). – 8-9 б.

Язучы Рафаэль Мостафиннан Муса Жәлил тормышы турында алынган интервью.

Мусина, Т. Муса Жәлил - балалар дусты / Т.Мусина // Ачык дәрәс (Открытый урок). – 2019. – № 6. – 25 - 27 б.

Балалар бакчасында уздыру өчен шөгылә.

Мөхәммәтова, Р. Сөембикә ханбикәне кочакларга ярыймы? / Р.Мөхәммәтова // Мәдәни жомга. – 2018. – № 39 (5 октябры). – 8-9 б.

М.Жәлил театрында «Сөембикә» операсы премьерасы турында.

Мөхәммәтшин, Р. Минем Жәлил. Һәм аның урысча шигыре... / Р.Мөхәммәтшин // Идел. – 2015. – № 2. – 30-31 б.

Шагыйрь Муса Жәлилнең «Весенние резервы Гитлера» дигән шигыре турында.

Нотфуллина, С. Герой-шагыйрь Муса Жәлилгә багышланган КВН / С. Нотфуллина // Ачык дәрес (Открытый урок). – 2019. – № 2. – 6 б.

Әдипнең ижаты буенча бәйге сценарие.

Рәсим, Р. Муса Жәлилнең оныгы: «Бабамның шигырьләрен укыгач, күңелгә жиңел була»: 25 август - Муса Жәлилне искә алу көне / Р. Рәсим // Акчарлак. – 2012. – № 35. – 2-3 б.

Муса Жәлилнең оныгы Лилиан Наврозашили белән әңгәмә. Л.Наврозашили - театр һәм кино актрисасы, бүгенге көндә Санкт-Петербургда яши.

Сәгыйтова, Г. Мәскәүдә туган җыр. / Г. Сәгыйтова // Казан утлары. – 2014. – № 5.

М.Жәлилнең «Сагыну» шигыренә язылган җыр турында.

Сәитова, Г. Батырлыкта - матурлык / Г.Сәитова // Ачык дәрес (Открытый урок). – 2019. – № 12. – 10 - 11 б.

Башлангыч сыйныф укучылары өчен татар әдәбиятынан шагыйрь Муса Жәлил ижаты буенча дәрес уздыру үрнәге.

Сәфәров, М. Жәлил дэвамы - оныкчыкларында. / М.Сәфәров // Идел. – 2016. – № 2. – 64-65 б.

Герой-шагыйрь Муса Жәлилнең оныкчыклары турында.

Хәмидуллин, Л. Жәлил мирасы эле тулысынча барланмаган. / Л. Хәмидуллин // Ватаным Татарстан. – 2014. – № 39 (19 март).

Шагыйрь Муса Жәлилнең әсәрләрен туплау турында.

Хәмидуллин, Л. Жәлилчеләргә бәйле истәлекләр / Л.Хәмидуллин // Мәдәни жомга. – 2019. – № 33 (23 августа). – 11 б.

Герой -шагыйрь мирасын барлау турында.

Шакир, С. Жәлил хаты эзеннән / С. Шакир // Мәдәни жомга. – 2020. – № 15 (17 апреля). – 11 б.

Шагыйрь Муса Жәлилнең язучы Гази Каишафка фронттан язган хаты турында.

Шамов, А. Ике очрашу. / А. Шамов // Казан утлары. – 2016. – № 2. – 126-128 б.

Герой -шагыйрь Муса Жәлил турында истәлек.

Шамова, Ә. «Ут эчендә туган Отвага» һәм яу кырындагы Жәлил / Ә.Шамова // Мәдәни жомга. – 2017. – № 31 (11 августа). – 8 б.

Шагыйрь Муса Жәлилнең сугыштагы эшчәнлеге турында.

Шамова, Ә. Бер фоторәсем тарихы. / Ә.Шамова // Казан утлары. – 2016. – № 2. – 128-129 б.

Герой -шагыйрь Муса Жәлилнең фотосы турында.

Шамова, Ә. Фронттан хатлар / Ә. Шамова // Мәдәни жомга. – 2015. – № 7 (27 февр.). – 8 б.

Шагыйрләр Муса Жәлил, Гариф Гали, Нур Баянның 1942 елда сугыштан язган хатлары.

Шаһиева, Р. Бөркет каләм / Р. Шаһиева // Мәдәни жомга. – 2019. – № 24 (21 июнь). – 14 б.

Бөек Ватан сугышында һәлак булган шагыйрьләр - М. Жәлил, А.Алиш, Ф.Кәрим, Н.Баян, Г.Кутуй иҗатларын искә алу.

Ширмән, Х. Өйрәнчек әдәбият серләре яки һәр остаз кайчандыр өйрәнчек булган. / Х.Ширмән // Идел. – 2016. – № 3. – 51-53 б.

Шагыйрләр Муса Жәлил, Гади Такташ, Г.Тукай иҗатларының башлангыч чорлары турында.

Шәрәпова, Й. Мусада кунакта / Й.Шәрәпова // Шәһри Казан. – 2019. – №17 (19 февр.). – 6 б.

Герой -шагыйрь Муса Жәлилнең Музей-фатиры турында.

Янсуар, Л. «Үзем белән бергә үлөләр...» / Л.Янсуар // Ялкын. – 2019. – №10. – 46-47 б.

Муса Жәлил турында.

Жәлилова, Ч. Жәлил елмаюы. / Ч.Жәлилова; [беседовал] Г. Бәйрәмова // Казан утлары. – 2016. – № 3. – 120-121 б.

Шагыйрь Муса Жәлилнең 110 еллыгы уңаеннан аның кызы Чулпан белән әңгәмә.

Әпсәләмова, А. Әтисе кызы. / А.Әпсәләмова // Идел. – 2016. – № 2. – 60 - 63 б.

Герой-шагыйрь Муса Жәлилнең кызы Чулпан истәлекләре.

Джалиль Муса (1906 -1944)

Муса Джалиль - советский татарский поэт и журналист, Герой Советского Союза. Первое сохранившееся стихотворение («Бәхет», 1919) было написано им в 13 лет. В 1925 году в Казани вышел его первый сборник стихотворений и поэм «Барабыз» («Мы идём»). Им были написаны 4 либретто для опер «Алтын чәч» («Золотоволосая», 1941) и «Ильдар» (1941).

В 1920-е годы писал на темы революции и гражданской войны (поэма «Пройденные пути», 1924 - 1929), строительства социализма («Орденосные миллионы», 1934; «Письменосец», 1938)

Летом 1942 года на фронте Муса Джалиль был тяжело ранен и попал в плен. В концлагере поэт продолжал писать стихи. Они известны всему миру как цикл стихов «Моабитская тетрадь».

Книги

Избранное: Стихотворения и поэмы. - М.: Гослитиздат, 1955. - 343 с.

Избранное: Стихотворения и поэмы. - Казань: Таткнигоиздат, 1959. - 310 с.

Сочинения. -Казань: Таткнигоиздат, 1962. - 606 с.

Избранное. - Москва: Художественная литература, 1966. -255 с.

Избранное. -Казань: Таткнигоиздат, 1968. -222 с.- (Школьная библиотека).

Избранные произведения. - Казань: Таткнигоиздат, 1969. - 392 с.

Избранное: Стихи. - Казань: Таткнигоиздат, 1973. - 348 с.

Избранное: Стихи. -Москва: Художественная литература, 1976. - 374 с.

Избранное: Стихи. - Москва: Советская Россия, 1976. -320 с. - (Поэтическая Россия).

Избранное. - Минск: Высшая школа,1979. -239 с.

Избранные произведения. - Ленинград: Советский писатель, 1979. - 575 с. - (Библиотека поэта. Большая серия).

Стихи. - М.: Госполитиздат, 1935. - 107 с.

Письмо из окопа: Стихи и поэмы. - Казань: Татгосиздат, 1944. - 44 с.

Из Моабитской тетради: Стихи. -Москва: Советский писатель, 1954. - 116 с.

Героическая песня: Стихи. - Москва: Молодая гвардия,1955. - 247 с.

Моабитская тетрадь. - Москва: Гослитиздат, 1957. - 210 с.

Моабитская тетрадь: Стихи. -Москва: Художественная литература, 1969. - 183 с. - (Библиотека произведений, удостоенных Ленинской премии).

Стихотворения. - Казань: Таткнигоиздат, 1976. -336 с.

Моабитская тетрадь: Стихи. - Казань: Таткнигоиздат, 1980. - 223 с.

В последний бой...: Стихи и поэмы. -Москва: Воениздат, 1981. - 367 с.

Красная ромашка: Избранное. -Казань: Таткнигоиздат, 1981. -543 с.

Библиография

Студент Муса Залилов. // Татарстан. – 2015. – № 4. – С.85
О студенческих годах поэта -героя М. Джалиля.

Абсалямова, А. Папина дочка. / А.Абсалямова // Идель. – 2016. – № 2. – С.8-11

Воспоминания дочери Чулпан поэта - героя Мусы Джалиля.

Валеев, Р. Вспомним поименно каждого. / Р.Валеев // Республика Татарстан. – 2016. – № 123 (25 августа). – С.4

25 августа -день памяти М.Джалиля и его соратников.

Гуадагноло, Г. Муса Джалиль на Татарском рабочем факультете. / Г. Гуадагноло // Гасырлар авазы=Эхо веков. – 2014. – № 1-2.

О годах учебы татарского поэта.

Гумерова, А.Таким он был и остается. / А. Гумерова // Идель. – 2016. – № 2. – С.4-7

О жизни татарского поэта -героя Мусы Джалиля.

Зархи, С.Б. «Ради нескольких строчек...» / С.Б. Зархи // Читаем, учимся, играем. – 2015. – № 9. – С.59 - 65

Сценарий литературно - музыкальной композиции о поэтах, сражавшихся на фронте, для учащихся 8 - 11 классов. (М.Джалиль, О.Берггольц, И.Эренбург, В.Багрицкий, А.Гайдар.)

Иванычева, О. Потомки Мусы Джалиля: Главная память о поэте - его книги / О. Иванычева // Казанские ведомости. – 2014. – № 129 (4 сентября).

О потомках легендарного поэта-героя Мусы Джалиля (дочь поэта Чулпан Залилова, внучка Татьяна Малышева - музыкант и педагог, правнуки - Михаил Митрофанов-Джалиль и Елизавета Малышева).

Катеева, А. Встречи с Мусой Джалилем и Аделем Кутуем / А.Катеева // Идель. – 2017. – № 5. – С.70-75

Воспоминания о татарских писателях.

Катеева, А. Встречи с Мусой Джалилем и Аделем Кутуем // Идель. – 2017. – № 6. – С.62-65

Отрывки из рукописи воспоминаний активной участницы татарского литературного процесса первой половины XX века.

Писарева, С. Советские писатели о Мусе Джалиле / С. Писарева // Казань. – 2017. – № 8. – С.52-53

О татарском поэте.

Саби́ров, А. Жизнь после плена / А.Саби́ров // Татарстан. – 2019. – № 8. – С.60-65

О трех Героях СССР- земляках: летчике Михаиле Девятаеве, поэте Мусе Джалиле и участнике обороны Брестской крепости Петре Гаврилове.

Сафаров, М. Династия продолжается. / М.Сафаров // Идель. – 2016. – № 2. – С.12-13

О правнуках поэта - героя Мусы Джалиля.

Свечникова, И.В. Поэт. Герой. Патриот / И.В. Свечникова // Читаем, учимся, играем. – 2015. – № 5. – С. 4 - 6

Литературная композиция, рассказывающая о жизни, творчестве и подвиге татарского поэта Мусы Джалиля, для учащихся 5-9 классов.

Сибирякова, И. Моабитские тетради / И. Сибирякова // Выбор. – 2015. – № 32 (21 августа). – С. 3

25 августа 1944 г. в тюрьме Плетцензее была казнена группа татар, среди которых был М. Джалиль. Традиционно 25 августа у памятника Мусе Джалилю пройдет церемония памяти героев.

Черепанов, М. Как рождались стихи в Моабите. / М. Черепанов // Казанские ведомости. – 2017. – № 20 (15 февраля). – С.3

Ко дню рождения татарского поэта Мусы Джалиля.

Черепанов, М. Штрихи к портрету поэта - героя. / М. Черепанов // Выбор. – 2016. – № 6 (19 февраля). – С.3

Статья к 110-летию со дня рождения Мусы Джалиля.

Эти книги Вы можете взять в нашей Республиканской детской библиотеке

Ильдар (Лачыннар): опера өчен либретто: 4 пәрдә, 6 картинада. – Казан: Татгосиздат, 1941. – 72 б.:

Кечкенә дусларга: шигырьләр, поэма – Казан: Татарстан китап нәшрияты, 1989. – 160 б

Моабит дөфтәрләре: шигырьләр – Казан: Татарстан китап нәшрияты, 1963. – 240 б.

Моабит дөфтәрләре: шигырьләр = Моабитские тетради : стихотворения – Казан: Татарстан китап нәшрияты, 2016. – 336 б.

Моабит төрмәсендә язылган шигырьләр – Казан: Таткнигоиздат, 1953. – 208 б.

Сайланма әсәрләр. – Казан: Татарстан китап нәшрияты, 1960. – 552 б

Сандугач һәм Чишмә – Казан: Татарстан китап нәшрияты, 1996. – 144 б.